

Loppuraportti

Selvitys Kuhmon ja Sotkamon yhteisestä kirjastoautopalvelusta

27.2.2026

Sisällys

1. Selvityksen tausta
2. Kuntalaiskyselyn tulokset
3. Verrokkianalyysin tulokset
4. Nykyisten kirjastoautopalvelujen tausta-analyysit
5. Kirjastoautopalvelun kustannustarkastelu
6. Kirjastoautopalvelun toimintamalli – johtopäätökset ja suositukset
7. Liitteet

FCG.

Selvityksen tausta

Selvityksen tausta

Kuhmon kaupungin kirjastoauto lähestyy käyttöikänsä loppua. Auton kunto on tuottanut haasteita palvelun järjestämiselle ja autojen ylläpidolle. Sotkamon kunnassa on koettu vastaavia haasteita, kun kesällä sen kirjastoauto ei pystynyt huolehtimaan reiteistään rikkoutumisen vuoksi. Kesällä 2025 Sotkamossa käynnistettiin kirjastoauton hankintaprosessi, jonka päätteeksi Sotkamo hankki käyttöönsä Pudasjärven vanhan kirjastoauton.

Kuhmon kaupunki ja Sotkamon kunta ovat päätyneet pohtimaan yhteistyötä kirjastoautopalveluissa. Yhteistyötä suunnitellaan mm. siltä osin, miten kirjastoautoyhteistyö järjestettäisiin käytännössä (vastuut, käytännön työ, reitit, raportointi jne.). Ajatus kirjastoautoyhteistyöstä nostettiin esiin Finnish Consulting Group:n (FCG) keväällä 2025 toteuttaman, Sotkamon sivistyspalveluja koskevan laajemman selvityksen myötä. Kyseisen selvityksen johtopäätöksiin kirjattiin kuntien yhteistyönä toteutettava kirjastoautoinvestointi. Syksyllä 2025 Kuhmon kaupunki ja Sotkamon kunta päätyivät tilaamaan FCG:ltä selvityksen, jolla tuotetaan tietoa yhteiseen kirjastoautotoimintaan liittyvän päätöksenteon tueksi.

Selvityksessä FCG laatii ehdotuksen ja kustannusarvion toimintamallista, jossa Kuhmo ja Sotkamo toteuttavat kirjastoautopalvelun yhteistyössä. Selvityksen tausta-analyysina toteutettiin molemmissa kunnissa kuntalaisille kysely, jolla kartoitettiin kuntalaisten kirjastoauton nykyistä käyttöä, näkemyksiä palvelun tarpeellisuudesta ja pysäkkimäärien riittävydestä, sekä kokemuksia palvelun toimivuudesta. Selvityksen aikana toteutettiin myös verrokkianalyysi, jossa arvioitiin kuntien yhdessä järjestettävän kirjastoautopalvelun toteuttamisen onnistumista neljässä vertailuryhmässä.

FCG.

Kuntalaiskyselyn tulokset

Kuntalaiskyselyn toteutuksesta

Kuntalaisilta kysyttyä

- Ikä?
- Miten käytät ensisijaisesti Kuhmon/Sotkamon kirjastopalveluja?
- Jos käytät toisen kunnan kirjastopalveluja, niin missä?
- Käytätkö Kuhmon kirjastoautopalveluja? Jos et käytä, niin mistä syystä?
- Kuinka usein käytät kirjastoautopalveluja?
- Mikä kirjastoautopalvelun saavutettavuudessa on tärkeintä?
- Minkälainen merkitys eri kirjastoautopalveluilla on?
- Ovatko kirjastoauton nykyiset reitit tarpeen mukaisia? Jos eivät ole, niin mistä syystä?
- Ovatko kirjastoauton nykyiset aikataulut tarpeen mukaisia? Jos eivät ole, niin mistä syystä?
- Löytyykö kirjastoautosta riittävästi sopivaa aineistoa?
- Miten varattujen kirjojen saanti toimii?
- Miten tyytyväinen olet kirjastoautopalveluun?
- Miten kirjastoautopalveluja voisi kehittää?

Organisaatioilta kysyttyä

- Käyttääkö edustamasi yksikkö kaupungin kirjastoautopalveluja? Jos ei, niin mistä syystä?
- Kuinka usein käytätte kirjastoautopalvelua?
- Minkälainen merkitys eri kirjastoautopalveluilla on?
- Ovatko kirjastoauton nykyiset reitit tarpeen mukaisia? Jos eivät ole, niin mistä syystä?
- Ovatko kirjastoauton nykyiset aikataulut tarpeen mukaisia? Jos eivät ole, niin mistä syystä?
- Löytyykö kirjastoautosta riittävästi sopivaa aineistoa?
- Miten varattujen kirjojen saanti toimii?
- Miten tyytyväinen olet kirjastoautopalveluun?
- Miten kirjastoautopalveluja voisi kehittää?

- **Kuntalaisille** kysely on välitetty sähköisenä Kuhmon/Sotkamon verkkosivujen välityksellä. Kyselyä on jaettu myös paperilomakkeella kirjastoautoissa.
- Erillinen kysely on lähetetty Kuhmon/Sotkamon nimeämille **organisaatioille** (päiväkodeille, kouluille ja palvelutaloille).

Kuhmon kuntalaiskyselyn tulokset (n: 38)

Osa-alue	Kuvaus
Kirjastoautopalvelujen käyttö	89 % vastaajista käyttää palvelua "Pari kertaa kuukaudessa".
Tärkeintä saavutettavuudessa	89 % kokee tärkeimmäksi, että kirjastoauton lähimmälle pysäkillä pääsee kävellen tai pyörällä.
Kirjastoautopalvelujen merkitys	Aineistojen lainaus näyttäytyy merkittävimpana palveluna (94 % vastaajille tällä on "Paljon merkitystä").
Kirjastoauton reitit	Nykyiset reitit vastaavat kaikkien vastaajien tarpeita.
Kirjastoauton aikataulut	95 % vastaajista kokee, että nykyiset aikataulut ovat sopivat.
Kirjastoauton kokoelmat	50 % vastaajista kokee, että aineistoa löytyy "Melko hyvin". 48 % vastaajista kokee, että aineistoa löytyy "Hyvin".
Kirjastoauton varattujen kirjojen saanti	18 % vastaajista kokee, että varattujen aineistojen saanti toimii "Melko hyvin". 82 % vastaajista kokee, että varattujen aineistojen saanti toimii "Hyvin".
Tyytyväisyys kirjastoautopalveluun	87 % vastaajista on "Tyytyväinen" kirjastoautopalveluun, 10 % vastaajista "Melko tyytyväinen".

Ks. kyselyn kattavat tulokset liitteenä.

Kuhmon organisaatiokyselyn tulokset (n: 5)

Osa-alue	Kuvaus
Kirjastoautopalvelujen käyttö	- Kaksi organisaatiota viidestä vastanneesta käyttää kirjastoautopalvelua. - Kahdesta kirjastoautopalvelua käyttävästä organisaatiosta toinen käyttää palvelua "Kerran viikossa" toinen "Kerran kuukaudessa".
Kirjastoautopalvelujen merkitys	Merkittävimpinä palveluina näyttäytyvät aineistojen lainaus, avun ja neuvon saaminen sekä äänestysmahdollisuuden tarjoaminen.
Kirjastoauton reitit	Kaksi organisaatiota on vastannut, ettei kirjastoauto pysähdy heidän organisaationsa luona.
Kirjastoauton aikataulut	Kaksi organisaatiota on vastannut, ettei kirjastoauto pysähdy heidän organisaationsa luona.
Kirjastoauton kokoelmat	Kaksi organisaatiota on vastannut, että kirjastoautosta löytyy sopivaa aineistoa "Hyvin". Yksi organisaatio on vastannut, että sopivaa aineistoa löytyy "Melko hyvin".
Kirjastoauton varattujen kirjojen saanti	Kaikki vastaajat (n: 3) ovat sitä mieltä, että varattujen kirjojen saanti toimii "Hyvin".
Tyytyväisyys kirjastoautopalveluun	Kaksi neljästä vastaajasta on "Tyytyväinen" kirjastoautopalveluun, kaksi puolestaan "Melko tyytyväinen".

Ks. kyselyn kattavat tulokset liitteenä.

Sotkamon kuntalaiskyselyn tulokset (n: 33)

Osa-alue	Kuvaus
Kirjastoautopalvelujen käyttö	63 % vastaajista käyttää palvelua "Pari kertaa kuukaudessa", 20 % "Kerran kuukaudessa".
Tärkeintä saavutettavuudessa	75 % kokee tärkeimmäksi, että kirjastoauton lähimmälle pysäkillä pääsee kävellen tai pyörällä.
Kirjastoautopalvelujen merkitys	Aineistojen lainaus näyttäytyy merkittävimpana palveluna (85 % vastaajista tällä on "Paljon merkitystä").
Kirjastoauton reitit	Nykyiset reitit ovat tarpeen mukaisia 84 % vastaajille.
Kirjastoauton aikataulut	77 % vastaajista kokee, että nykyiset aikataulut ovat sopivat.
Kirjastoauton kokoelmat	50 % vastaajista kokee, että aineistoa löytyy "Melko hyvin". 30 % vastaajista kokee, että aineistoa löytyy "Hyvin".
Kirjastoauton varattujen kirjojen saanti	75 % vastaajista kokee, että varattujen aineistojen saanti toimii "Hyvin". 25 % vastaajista kokee, että varattujen aineistojen saanti toimii "Melko hyvin".
Tyytyväisyys kirjastoautopalveluun	60 % vastaajista on "Tyytyväinen" kirjastoautopalveluun, 20 % "Melko tyytyväinen".

Ks. kyselyn kattavat tulokset liitteenä.

Sotkamon organisaatiokyselyn tulokset (n: 7)

Osa-alue	Kuvaus
Kirjastoautopalvelujen käyttö	Kaikki vastaajat käyttävät palvelua "Pari kertaa kuukaudessa".
Kirjastoautopalvelujen merkitys	Aineistojen lainaus näyttäytyy merkittävimpana palveluna (100 % vastaajille tällä on "Paljon merkitystä").
Kirjastoauton reitit	Nykyiset reitit vastaavat kaikkien vastaajien tarpeita.
Kirjastoauton aikataulut	71 % vastaajista kokee, että nykyiset aikataulut ovat sopivat.
Kirjastoauton kokoelmat	41 % vastaajista kokee, että aineistoa löytyy "Melko hyvin". 48 % vastaajista kokee, että aineistoa löytyy "Hyvin".
Kirjastoauton varattujen kirjojen saanti	30 % vastaajista kokee, että varattujen aineistojen saanti toimii "Melko hyvin". 70 % vastaajista kokee, että varattujen aineistojen saanti toimii "Hyvin".
Tyytyväisyys kirjastoautopalveluun	79 % vastaajista on "Tyytyväinen" kirjastoautopalveluun, 14 % "Melko tyytyväinen".

Ks. kyselyn kattavat tulokset liitteenä.

FCG.

Verrokkianalyysin tulokset

Verrokkianalyysin toteutuksesta

Esimerkkikysymyksiä vertailuryhmille

- Minkälainen yhteisen kirjastoautotoiminnan sopimussuhde on?
- Mitä palveluita kirjastoautossa on asiakkaiden käytössä?
- Kirjastoautopalvelun kävijä- ja lainausmäärät?
- Kirjastoauton kokoelmanhallintaan liittyvät käytänteet?
- Kirjastoautopalvelun käytössä oleva henkilöstöresurssi?
- Kirjastoautopalvelun kustannusten jakautuminen kuntien välillä?
- Kirjastoautopalvelun vastuiden jakautuminen kuntien välillä?
- Kirjastoauton liikennöintialueen laajuuden ja reittien suunnittelu?
- Kirjastoautotoiminnan tilastointi- ja raportointivelvoitteiden toteutuminen?
- Mitä tekijöitä koetaan oleelliseksi kuntien yhteistyönä toteuttavan kirjastoautopalvelujen suunnittelun kannalta?

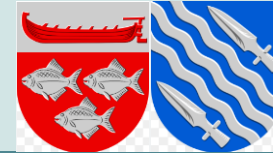
Verrokkianalyysi toteutettiin järjestämällä noin tunnin mittainen haastattelu kunkin vertailuryhmän kanssa sekä tarvittaessa kullekin vertailuryhmälle erikseen lähetetyllä tietopyynnöllä.

Verrokkianalyysi – Pello ja Ylitornio

Teema	Nostot
Taustatiedot	- Alueella yhteensä noin 7000 asukasta, Ylitorniossa hieman enemmän kuin Pellossa. - Tornionlaakson kirjasto on Pellon ja Ylitornion kuntien yhteinen seutukirjasto, jonka hallinnoinnista vastaa Ylitornion kunta. ”Väylän kulkuri”, Tornionlaakson seutukirjaston yhteinen kirjastoauto ajaa reittejä Pellossa ja Ylitorniossa. - Palvelee Ylitornion ja Pellon kuntien haja-asutusalueiden ja kylien asukkaita. Kirjastoauton reitit ja reittiakataulu on rakennettu niin, että se palvelee kattavasti asukkaita molempien kuntien alueella. Väestö ikääntyy ja vähenee, yhteistyö osaltaan auttaa kirjastoautopalvelun jatkuvuuden turvaamisessa.
Sopimussuhde ja resursointi	Seutukirjasto aloittanut toimintansa 2011, kirjastoautopalvelun osalta yhteistyötä ollut jo aiemmin. - Toistaiseksi voimassa oleva sopimus, irtisanomisaika seuraavan kalenterivuoden loppuun. Hallinnointivastuu Ylitorniolla, kuten seutukirjaston tapauksessa. - Mikäli kirjastoautotoimintaan liittyy poliittista päätöksentekoa, käsitellään Ylitornion sivistyslautakunnassa, jossa myös Pellolla edustus. Kuljettaja on reiteillä yksin, Pellon kiireisellä koulupysäkeillä myös yksi kirjastonhoitaja. Aineiston vaihtoon osallistuu jonkin verran muuta henkilökuntaa.
Kirjastoauto – kävijät, kokoelmat, palvelut, reitit	- Nykyinen kirjastoauto vuosimallia 2012, rekisteröity Ylitornion kunnan nimiin. - Palvelut: Alun perin ollut käytössä tietokone ja tulostus, mutta poistettu vähäisen käytön vuoksi. Liikuntavälineitä (esim. lumikengät) mahdollista saada lainaan. Opastetaan tiedonhaussa. Vierailaan erilaisissa kylä tapahtumissa. Muuten fokus perinteisessä lainauspalvelussa. Käyttäjäprofiilit: Pellossa koulu kauempana keskustassa, joten koululaisten osuus kirjastoauton käyttäjinä korostuu. Ylitorniossa puolestaan koulu on keskustassa, minkä vuoksi kirjastoautopalvelun käyttäjäkunta on iäkkäämpää. - Lainausmäärä noin 20 000/vuosi, kävijämäärä noin 17 000/vuosi. - Pysäkkejä oli viime vuonna 74 kappaletta (nämä vähenemään päin). Auto kulkee joka toinen viikko Pellossa, joka toinen Ylitorniossa (ei liikennöi kesä-elokuussa, jolloin aineistoa vaihdetaan). Reittisuunnittelua tekee käytännössä kirjastoauton kuljettaja tekee, isommista muutoksista päättää kirjastotoimenjohtaja. Yhteinen kirjastojärjestelmä, ns. kelluva kokoelma. Kokoelmaan sisältyy noin 4500 kirjaa, lehteä ja CD-levyä.
Käytänteet – kustannusten ja vastuiden jakautuminen, raportointi ja tilastointi	Kulut jaetaan suhteessa asukaslukuun. - Pellon reiteillä Ylitorniossa asuva kuljettaja ajaa aamulla Pelloon (ei kuulu työaikaan). Yksi Ylitornion palkkalistoilla oleva kuljettaja, eläkkeellä jo oleva entinen kuljettaja tekee satunnaisia sijaistuksia tarpeen mukaan. - Kevyemmät huollot kuljettajan vastuulla, isoimmat korjaustarpeet huollossa. Kuljettaja vastaa auton pesusta (myös wc-tilat), muuten siivouspalvelut riippuen siitä, kummassa kunnassa auto ollut yötä. Tilastointivastuu hallinnoinnista vastaavalla Ylitorniolla. OKM:lle raportoidaan molempien kuntien luvut yhteensä: lainausmäärät, kävijämäärät (ei kuntakohtaisia erittelyjä).
Muut huomiot	- Kirjastoautoyhteistyö koetaan hyväksi ja toimivaksi. Olisi eri tilanne, jos ei olisi olemassa seutukirjastoa vaan ainoastaan yhteinen kirjastoautopalvelu (Pellossa ja Ylitorniossa yhteistyö toteutuu ikään kuin muun yhteisen tekemisen ohessa). Kehotetaan miettimään etukäteen tarkkaan kustannusten jakoperusteet. Pitkien välimatkojen alueilla myös tärkeää miettiä tarkkaan kuljettajan siirtymät.

Verrokkianalyysi – Ruovesi ja Virrat

Teema	Nostot
Taustatiedot	Kuntien yhteinen auto on ollut olemassa vuodesta 2004 lähtien.
Sopimussuhde ja resursointi	- Nykyinen toistaiseksi voimassa oleva sopimus tehty vuoden 2022 alusta (yhteinen kirjastoautopalvelu vuodesta 2004). Sopimus uusittu samassa yhteydessä, kun Ruoveden ajopäiviä on vähennetty. - Nykyään yksi kuljettaja, jonka työnantajana on Virtain kaupunki. Kuljettaja on suorittanut kirjastoalan tutkinnon. Kuljettaja vastaa myös auton korjauksista, huolloista, osittain myös kokoelmatyöstä (esim. poistaa aineistoa), siirtolainojen tekemisestä pääkirjastosta, varauksista sekä reittien suunnittelusta ja järkevöittämisestä. Ei sijaistusta, joten esim. sairaspoissaolojen aikana auto ei kulje. - Kirjastoauto on yhteisomistuksessa. - Yhteiskäytöstä sovitaan kirjastoautotyöryhmässä, johon kuuluu molempien kuntien kirjastojohtajat sekä kirjastoauton kuljettaja. Ko. henkilöt ovat käytännössä ainoat kirjastoautopalveluun kiinnitetyt henkilöresurssit. - Toiminta painottunut enemmän Virroille sen jälkeen, kun Ruoveden vuoroja tiputettiin viidestä päivästä kahteen.
Kirjastoauto – kävijät, kokoelmat, palvelut, reitit	- Erityisenä kohteena kummankin kunnan kyläkoulut, lapset siis keskeinen kohderyhmä. Noin 75 % kirjastoauton aineistosta lasten ja nuorten aineistoa. Käytännössä jos kyläkoulut lakkautetaan, myös kirjastoauton toiminta lakkautetaan. - Molemmille kunnille allokoitu sovittu määrä päiviä, joiden osalta kunnat saavat itsenäisesti päättää reiteistä (ei siis varsinaista yhteistyötä tältä osin). - Kokoelmalla ei ole yhteisomistajuutta, vaan kyse on Ruoveden ja Virtain kuntien omista kirjoista. - Pääkirjaston kokoelmat asiakkaiden käytettävissä, sieltä mahdollista tehdä tilauksia. - Kumpikin kunta hankkii vuosittain uutta aineistoa työryhmässä päätetyn työnjaon mukaisesti. Kokoelma vaihtuu jatkuvana prosessina, kuten pääkirjastossakin. Hankinnat tehdään kirjastonjohtajien yhteisen keskustelun pohjalta. - Palvelut keskittyvät perinteiseen lainauspalveluun. - Käyttämäärät vuonna 2024: 1611 (Ruovesi), ei tiedossa (Virrat) - Lainausmäärät/vuosi: 10 000 (Virrat), 7000 (Ruovesi) - Kuntien välillä yhteinen varausjärjestelmä, jonka myötä kirjastojen välillä ei varausmaksuja.
Käytänteet – kustannusten ja vastuiden jakautuminen, raportointi ja tilastointi	- Kirjojen hankkimiskustannukset jaetaan tasan. Virrat hankkii lehdet, Ruovesi AV-aineistot. Virroille aiheutuu tästä enemmän kustannuksia, mutta toiminta myös painottuu enemmän Virroille. Myös kunnossapito-, kalusto- ja vakuutuskustannukset jaetaan tasan. - Kumpikin kunta vastaa muuten omista kustannuksistaan. Vuosittainen ylläpitosiivous, josta kustannusvastuu molemmilla kunnilla vuorovuosittain. - Molemmissa kunnissa on oma autotalli. - OKM:n edellyttämät raportoinnit. Ruovesi raportoi myös omalle lautakunnalle, Virrat ei. - Ainoastaan Ruovesi raportoi OKM:lle kirjastoautosta (muuten näyttäytyisi kahtena kirjastoautona)
Muut huomiot	- Yhteistyöhön on oltu tyytyväisiä, erityiskiitoksia monipuolisesti osaavalle kuljettajalle. - Varausmaksuttomuus kirjastojen välillä koetaan tärkeäksi.

Verrokkianalyysi – Rantasalmi, Joroinen ja Juva

Teema	Nostot
Taustatiedot	- Aiemmin alueella ollut kirjastokimppa, jota Joroinen on vetänyt – sittemmin kunnat ovat irtaantuneet tästä yhteistyöstä. - Rantasalmen, Joroisten ja Juvan kirjastoautopalvelut yhdistettiin vuonna 2005 ja uusi yhteinen kirjastoauto Jasso Toenperä hankittiin yhteiseksi autoksi vuonna 2007. - Kirjastoauto kulkee kahden kuskin voimalla kahdessa vuorossa.
Sopimussuhde ja resursointi	Kirjastoautoyhteistyö käynnistynyt vuodesta 2005. Kyse kuntien välisestä yhteistyösopimuksesta. Välillä yhteistyöstä on irtauduttu säästösyistä, mutta sopimus on uusittu. - Nykyinen sopimuskauti on malli 1 + 2 vuotta (lyhyt sopimus johtuen auton iästä ja auki olevista jatkosuunnitelmista). Rantasalmi hallinnoi kokonaisuutta ja myy kirjastoautopalvelua Joroisille ja Juvalle. Rantasalmi toimii työnantajana. Kaksi täysiaikaista työntekijää (kuljettajat), muu henkilökunta ei juurikaan osallistu (reiteillä mukana ainoastaan poikkeustilanteissa). Kirjastonjohtajan työaika on allokoitu reilu 5 %. Kuljettajien sairastapauksissa reitit jäävät useimmiten ajamatta. - Palvelu on kesätauolla heinäkuussa.
Kirjastoauto – kävijät, kokoelmat, palvelut, reitit	- Auto lähestyy käyttöikänsä loppupäätä, jatkosuunnitelmat ovat vielä auki - Pohdittu pienempää autoa (kotipalvelutyyppistä, kuten Sallan LukuWoorti) ja ylipäätään sitä, miten ns. hakeutuvat kirjastopalvelut järjestetään. - Autoa ajetaan kahta vuoroa (eri reitti joka toinen viikko), viitenä päivänä viikossa. Reitit järjestetään pitkin vuotta. Kirjastoauton asemapaikkana on Rantasalmi. Kirjastoautossa on käytössä peruspalvelut, kaukolainat ja kopiointipalvelu mukaan lukien. Myös asiointipiste, josta saa Kelan palveluita (kumpikin kuljettaja käynyt Kelan koulutuksen). Etenkin Joroinen käyttää autoa säännöllisesti äänestyspaikkana. Kotipalvelua on jossain määrin. Auto mukana myös erilaisissa (kesä)tapahtumissa Vuonna 2024 kaikissa kolmessa kunnassa kävijöitä oli yhteensä noin 11 000, lainauksia noin 70 000 Ei varsinaista systematiikka kokoelman vaihtoon, kirjastoautovirkailijat tuntevat asiakkaat ja etsivät sopivia kirjoja. Kokoelman vaihto on siis jatkuvaa, käytännössä päivittäistä. Kunnat kuuluvat Lumme-kirjastokimppaan – Joroisten, Juvan ja Rantasalmen osalta kelluva kokoelma. Aikaisemmin autolla oli oma kokoelma sekä varasto, viime vuosien säästöjen takia omasta kokoelmasta on luovuttu.
Käytänteet – kustannusten ja vastuiden jakautuminen, raportointi ja tilastointi	Kustannusten jakautuminen reittiajan perusteella: Rantasalmi 39 %, Joroinen 34 %, Juva 27 % (talousarviovaiheessa tasataan mahdollisten poikkeuksien mukaan). Auto kaikkien kolmen kunnan yhteisomistuksessa. Kokoelman omistajuus kullakin kolmella kirjastolla, kirjat palautuvat omiin kirjastoihinsa. - Auton siivous kuljettajien vastuulla. - Toinen kuljettajista vastaa pienemmistä huolloista, Juvalla huoltopalvelut, isommat korjaukset Savonlinnassa. - Rantasalmi vastaa tilastoinnista.
Muut huomiot	- Kirjastoautopalveluyhteistyöhön oltu todella tyytyväisiä, palvelua pidetään tärkeänä. Joroisten ja Juvan kanssa asioiden sopiminen ollut jouhevaa, myös asiakkaat ovat olleet tyytyväisiä palveluun (asiakastytyväisyyskyselytkin tämän todistavat). Oleellista suunnitteluvaiheessa selkeiden pelisääntöjen luominen. Myös ”oikea asenne yhteistyöhön” oleellista. Järkevää, että pienet kunnat tekevät tällä saralla yhteistyötä. Palvelun laatu pitkälti riippuvaista kuljettajista: sosiaaliset taidot ja palvelualttius tärkeitä.

Verrokkianalyysi – Kittilä ja Kolari

Teema	Nostot
Taustatiedot	Kittilän ja Kolarin yhteinen kirjastoauto aloitti liikennöinnin syyskuussa 2008.
Sopimussuhde ja resursointi	Auto on yhteisomistuksessa. Kittilä hallinnoi autoa. - Nykyinen sopimus on toistaiseksi voimassa oleva Kittilässä on tehty päätös hankkia uusi auto. Kolari on lunastamassa vanhaa autoa. Yhteistyö on siis päättymässä. - Kolmen viikon reittikierto: Kittilässä kaksi viikkoa, Kolarissa yhden. Yksi kirjastoautovirkailija molemmissa kunnissa. Kun virkailija ei ole autossa, on töissä kirjastossa. Sijaistukset harvinaisia, eli esim. sairastapauksissa vuorot peruutetaan. Kumpikin kunta on oman virkailijansa työnantaja. - Ei ole ollut varsinaista yhteistyöfoorumia. Reitit suunnitellaan kuntakohtaisesti. Kirjastoautovirkailijat ovat kyllä tiiviissä yhteistyössä.
Kirjastoauto – kävijät, kokoelmat, palvelut, reitit	- Kittilän ja Kolarin yhteinen kirjastoauto liikennöi kolmen viikon aikataulun mukaisesti. Kirjastoauton reitit Kittilän kunnan alueella käsittävät n. 1600 km eli 145 km päivässä. Kirjastoauto monipalvelukäytössä: apteekkipalveluja, Kela-palveluja, ylipäättään kunnan tai valtion palveluja kirjastopalvelujen lisäksi, joskus jopa sairaanhoitaja. Myös hankkeita, joissa auto käy normaalikauden ulkopuolella mm. perinnepäivillä ja muissa kulttuuritapahtumissa. - Normaalikäytössä lähinnä lainauspalvelua, ja muutenkin kirjaston tietopalvelut. Asiakaskoneita ei ole. - Pysähtymisaika minimissään 15 min, jos kyse yksittäisestä taloudesta. - Lainausmäärät vuositasolla noin 30 000 kpl. Kävijämääriä ei ole tilastoitu. Aineistoa vaihdetaan Kolarin ja Kittilän kirjastoilla, kirjastoautolla ei ole omaa kokoelmaa. Järjestelmässä näkyy, mitä aineistoa on siirretty autoon. Kittilä hankkii joskus aineistoa kirjastoautoon, mutta tämä on nykyään vähäistä. Kokoelmaa täydennetään sitä mukaa kun asiakkaat toivovat. Hyvät asiakassuhteet ja keskusteluyhteys keskiössä.
Käytänteet – kustannusten ja vastuiden jakautuminen, raportointi ja tilastointi	Kustannukset jakautuvat: Kittilä 60 %, Kolari 40 %. Kittilä huolehtii laskutuskirjanpidosta. - Molemmilla kunnilla on oma talli. - Kuntakohtainen raportointi, kirjastotoimenjohtajan vastuulla.
Muut huomiot	- Yhteistyö on toiminut hyvin. Ei ole ollut esim. epäselvyyksiä hallinnointiin tai muuhun liittyen. Asioista pystytty sopimaan joustavasti yhteisesti. Kirjastoautovirkailijan valinta keskeinen asia palvelun onnistumisen kannalta: vaatii muiden taitojen lisäksi sosiaalisia kyvykkyyksiä.

Keskeiset nostot verrokkianalyysista

Teema	Nostot
Sopimussuhde ja resursointi	- Hallinnointivastuu: Mikä kunta hallinnoi ja toimii työnantajana. - Yhteistyöfoorumi: Minkälaisella kokoonpanolla ja frekvenssillä toimii. - Kirjastoauton omistajuus - Resursointi: Yhden vai kahden kuljettajan malli? Miten muut kirjastovirkailijat osallistuvat toimintaan? - Sopimuskauden pituus: Lyhyempi sopimuskauti tarjoaa joustoa, mikäli tulevaisuus epävarma ja suunnitelmiin tulee muutoksia. - Selkeän yhteistyösopimuksen laatimisen merkitys.
Kirjastoauto – kävijät, kokoelmat, palvelut, reitit	- Palveluvalikoima: Onko tarpeen laajentaa peruspalveluiden ulkopuolelle? - Käyttäjäprofiilien tunnistaminen ja kokoelman ja palvelujen sopeuttaminen tämän mukaisesti. - Kokoelman hallinta: Yhteisomistajuus, ns. kelluva kokoelma, kokoelman vaihtoon liittyvät käytänteet jne. - Kirjastoauton asemapaikka, reittien suunnittelu.
Käytänteet – kustannusten ja vastuiden jakautuminen, raportointi ja tilastointi	- Kustannusten jakautuminen: Esim. reittiajan tai asukasluvun perusteella. Muiden kustannusten (esim. siivous- ja huoltokustannukset, aineiston hankkimiskustannukset) jakautuminen. - Kuljettajien sijaistaminen - Raportointi- ja tilastointivastuiden jakautumisesta sopiminen
Muut huomiot	- Kirjastoautoyhteistyö nähdään lähes poikkeuksetta positiivisena: tuo jatkuvuutta ja laajentaa palvelun mahdollisuuksia. - Oleellisena nähdään selkeiden pelisääntöjen luomista, erityisesti kustannusten jakautumisen osalta. - Koetaan jouhevammaksi, jos yhteinen seutukirjasto, jolloin yhteistyömallit vakiintuneempia (myös varausmaksuttomuus kirjastojen välillä nähdään tärkeäksi). - Pitkien välimatkojen alueella tärkeää miettiä kuljettajien siirtymiset. - Pätevien kuljettajien löytäminen on kriittistä palvelun laadun kannalta.

FCG.

Nykyisten
kirjastoautopalvelujen
tausta-analyysit

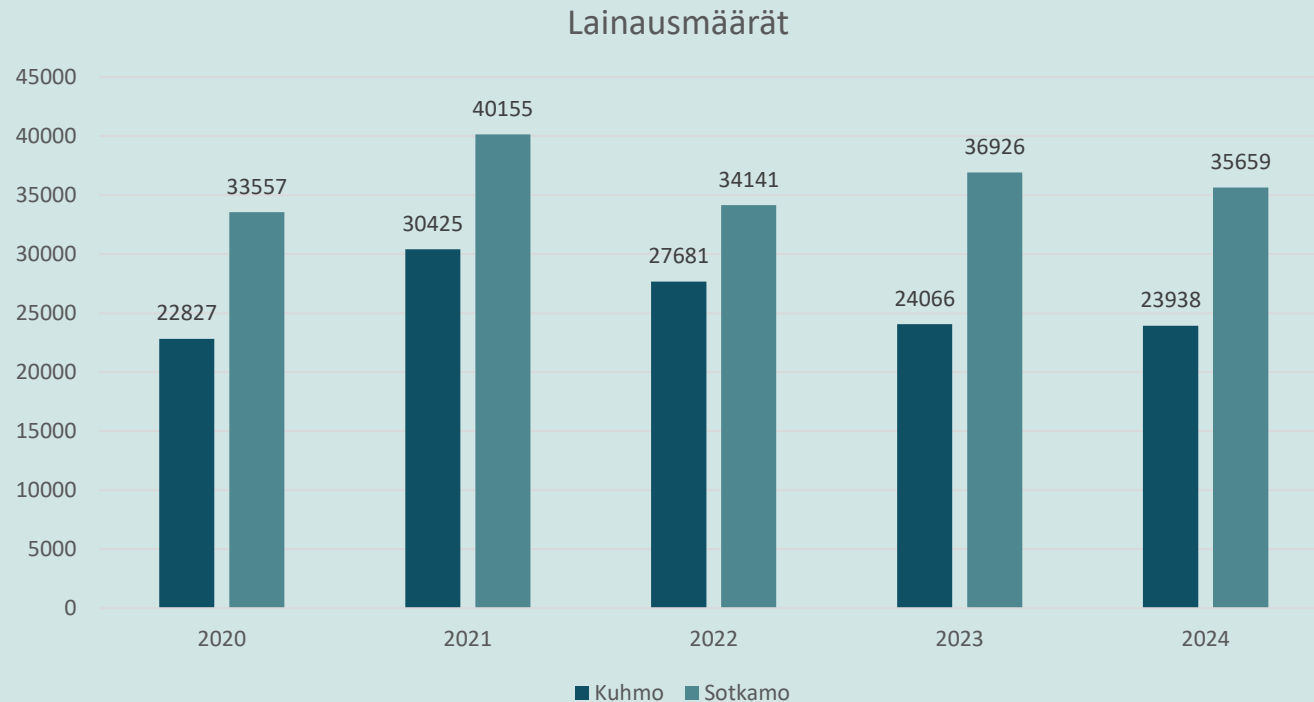
Kirjastoautojen nykyiset reitit ja aikataulut sekä aikataulumuutokset

Kunta	Kuvaus
Kuhmo	- Kirjastoauto ajaa pitkälti vakioreittien mukaan, ja se liikennöi kesäkautta lukuun ottamatta viikoittain ma-pe. - Laitevikojen vuoksi kirjastoautoa on toisinaan jouduttu seisottamaan, viimeksi 29.10.–3.11.2025. - Ei varsinaista sijaistusjärjestelmää, joten esim. sairastapauksissa reittejä ei ajeta. - Yhteensä 10 eri reittiä: maanantaille–torstaille kaksi eri reittiä, perjantaisin kirjastoauto kulkee reitillä Karpalotie–Päiväkodit - Pysäkkejä tällä hetkellä yhteensä noin 100 kpl. - Reitit ja aikataulut: Kirjastoauton ajankohtaiset reitit – Kuhmo - Kyselyn tulokset: - Kuntalaiset arvostavat sitä, että lähimmälle pysäkillä pääsee kävellen tai pyörällä. - Kuntalaiset pitävät nykyisiä reittejä poikkeuksetta hyvinä, myös aikataulut ovat suurelta osin kuntalaisille sopivat. - Osa kyselyyn vastanneista organisaatioista toivoo, että kirjastoauto pysähtyisi heidän yksikkönsä kohdalla.
Sotkamo	- Kirjastoauto ajaa pitkälti vakioreittien mukaan, ja se liikennöi kesäkautta lukuun ottamatta viikoittain ma-pe. - Yhteensä 10 eri reittiä: maanantaille kolme eri reittiä, tiistaille–perjantaille kaksi eri reittiä. - Pysäkkejä tällä hetkellä yhteensä noin 120 kpl. - Ei varsinaista sijaistusjärjestelmää, joten esim. sairastapauksissa reittejä ei ajeta. - Kyselyn tulokset: - Kuntalaiset arvostavat sitä, että lähimmälle pysäkillä pääsee kävellen tai pyörällä. - Kuntalaiset pitävät nykyisiä reittejä poikkeuksetta hyvinä. Miltei puolet vastaajista on sitä mieltä, aikataulut eivät vastaa heidän tarpeitaan.
Huomiot	- Mikäli Kuhmo ja Sotkamo siirtyvät yhteiseen kirjastoautopalveluun, joutuvat molemmat kunnat luonnollisesti tinkimään palvelun määrästä reittien osalta. Päättäväksi tulee, miten reittiaika jaetaan kuntien välillä. - Reittien laajentaminen saattaa jossain määrin vaikuttaa kirjastoauton käyttöikään. - Yhteisten reittien jakamisen ja suunnittelun kannalta vaihtoehtoisia ratkaisumalleja: 1) tasajako tai allokointi esim. lainaus-/käyttäjämääriin peilaten 2) reittien yhteissuunnittelu tai kunnan itsenäinen suunnittelu omien puitteiden sisällä.

Kirjastoautoissa olevat kokoelmat ja palvelut

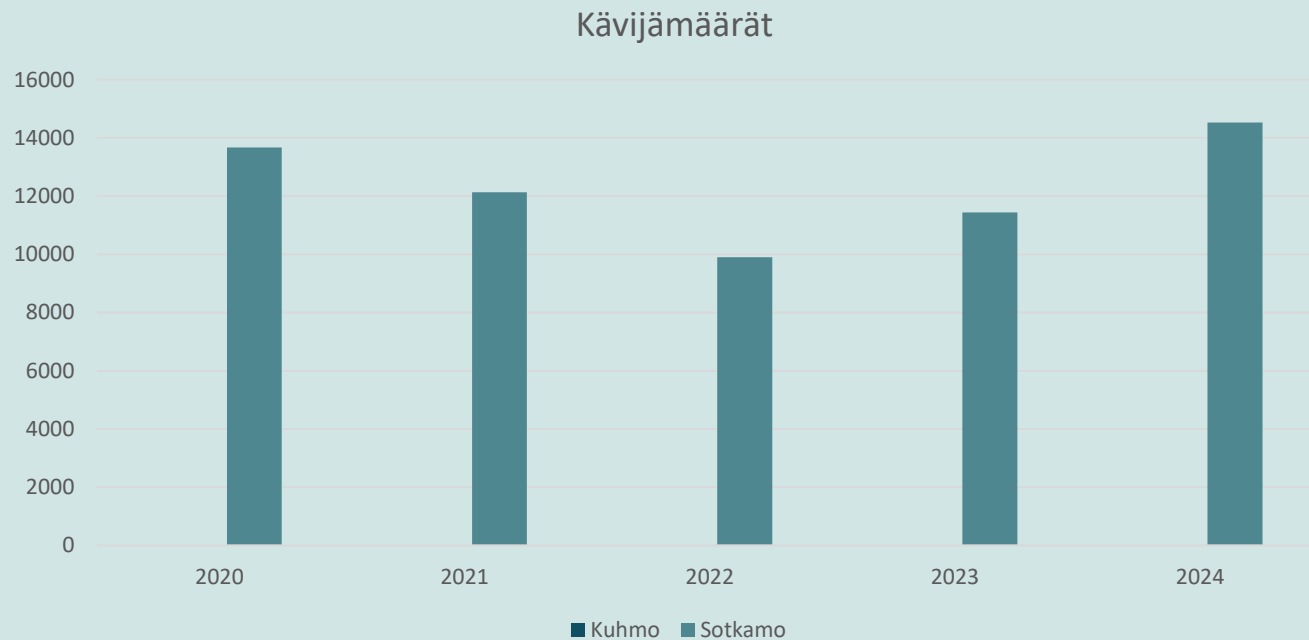
Kunta	Kuvaus
Kuhmo	• Kokoelman suuruus on n. 4000 nidettä. • Aineistoon kuuluu dvd-levyjä, kirjoja, ym. perinteistä lainausaineistoa. • Autolle on korona-aikaan valmisteltu mahdollisuus kuljettaa käsikauppalääkkeitä asiakkaille, mutta käytännössä tätä ei ole hyödynnetty. • Auton tärkein palvelu onkin ydinpalveluiden, eli lainaus- ja palautusmahdollisuuden tarjoaminen asukkaille ja päiväkodeille. • Auton aineistoa vaihdetaan tarpeen mukaan, ja sen ylläpidosta huolehtii kirjastoauton kuljettaja/virkailija. • Erillistä budjettia ei hankinnoille ole, mutta tietokannassa näkyy teoksen sijaintipaikka.
Sotkamo	• Kirjastoauton kokoelman suuruus on tällä hetkellä 5 943 nidettä. • Kokoelmaa täydennetään jatkuvasti sitä mukaa kun aineisto menee lainaan. • Kirjastoautossa on muita palveluita vain ennakkoäänestys vaalien aikana. Tällöin auto ajaa ylimääräisen reitin koko kunnan alueella.
Huomiot	• Kuntien palveluvalikoimissa (fokus peruspalveluissa) ja kohderyhmissä ei merkittäviä eroja, mikä tasoittaa tietä yhteistyölle. Palveluvalikoimaa ja palvelun kohdentumista on toki mahdollista muokata ennen yhteistyöhön siirtymistä esim. käsillä olevan selvityksen tulosten perusteella. • Kirjastoautoyhteistyöstä päätettäessä syytä huomioida, etteivät Kuhmon Kaupunki ja Sotkamon kunta kuulu samaan seutukirjastoon (kuuluvat samaan kirjastokimppaan, mutta kokoelmat ovat erilliset), mikä haastaa yhteistyötä hallinnollisesti. • Päätettäväksi tulee mm. se, onko kirjastoautolla omaa kokoelmaa ja miten kokoelman omistajuudesta ja aineiston täydentämisestä sovitaan.

Kirjastoautopalvelun lainausmäärä

- Sotkamon lainausmäärät ovat noin 30 % suuremmat kuin Kuhmossa.
- Kirjastoauton lainojen osuus kokonaislainojen määrästä:
 - Kuhmo: noin 20–25 %
 - Sotkamo: noin 25–30 %
- Suhteessa verrokkeihin:
 - Selvästi enemmän kuin Pellossa ja Ylitorniossa (noin 20 000/vuosi)
 - Selvästi enemmän kuin Ruovedellä ja Virroilla (noin 17 000/vuosi)
 - Suunnilleen saman verran kuin Rantasalmella, Joroisilla ja Juvalla (noin 70 000/vuosi)
 - Selvästi enemmän kuin Kolarissa ja Kittilässä (noin 30 000/vuosi).

Kävijämäärät ja näiden osuus kirjastopalveluiden kokonaisuudesta

- Kävijämäärien osuus kokonaiskävijöiden määrästä:
 - Sotkamo: noin 15–20 %
- Kuhmossa ei ole tilastoitu kävijämääriä, joten vertailua ei ole mahdollista tehdä.
- Suhteessa verrokkeihin:
 - Enemmän kuin Pellossa ja Ylitorniossa, kun ottaa huomioon, että ko. verrokin kävijämäärät jakautuvat kahdelle kunnalle (noin 17 000/vuosi)
 - Selvästi enemmän kuin Ruovedellä (noin 1600/vuosi), Virroilla kävijämääriä ei ole tilastoitu
 - Enemmän kuin Rantasalmella, Joroisilla ja Juvalla, kun ottaa huomioon, että ko. verrokin kävijämäärät jakautuvat kolmelle kunnalle (noin 11 000/vuosi)
 - Kolarissa ja Kittilässä kävijämääriä ei ole tilastoitu.

FCG.

Kirjastoautopalvelun kustannusanalyysi

Talous nykytila 2024

	2024	
Sotkamo	Kirjastotoiminta yhteensä	Kirjastoauto
Toimintatuotot yhteensä	8 028	0
Henkilöstökulut yhteensä	-329 089	-43 487
Palvelujen ostot yhteensä	-61 273	-9 026
Siitä: Vakuutukset	-3 436	-3 436
Siitä: Koneiden, kaluston ja laitteiden kunnossapito	-7 413	-4 331
Aineet, tarvikkeet ja tavarat yhteensä	-82 816	-8 391
Siitä: Poltto- ja voiteluaineet	-8 159	-8 159
Muut toimintakulut	-97 850	-935
Toimintakulut yhteensä	-571 028	-61 839
Toimintakate	-563 000	-61 839
Lainamäärä	140 091	35 659
Kävijämäärä	86 297	14 528
Toiminnan tunnuslukuja:		
Kirjastoauton toimintakate % kirjastotoiminnasta		11 %
Toimintakulut €/laina	4,1	1,7
Toimintakulut €/per kävijä	6,6	4,3

	2024	
Kuhmo	Kirjastotoiminta yhteensä	Kirjastoauto
Toimintatuotot yhteensä	12 337	0
Henkilöstökulut yhteensä	-323 090	-66 557
Palvelujen ostot yhteensä	-95 357	-8 000
Siitä: Vakuutukset		-1 600
Siitä: Koneiden, kaluston ja laitteiden kunnossapito		-6 400
Aineet, tarvikkeet ja tavarat yhteensä	-80 195	-10 000
Siitä: Poltto- ja voiteluaineet		-10 000
Muut toimintakulut	-184 175	
Toimintakulut yhteensä	-682 817	-84 557
Toimintakate	-670 480	-84 557
Lainamäärä	116 013	23 938
Kävijämäärä		
Toiminnan tunnuslukuja:		
Kirjastoauton toimintakate % kirjastotoiminnasta		13 %
Toimintakulut €/laina	5,9	3,5
Toimintakulut €/per kävijä		

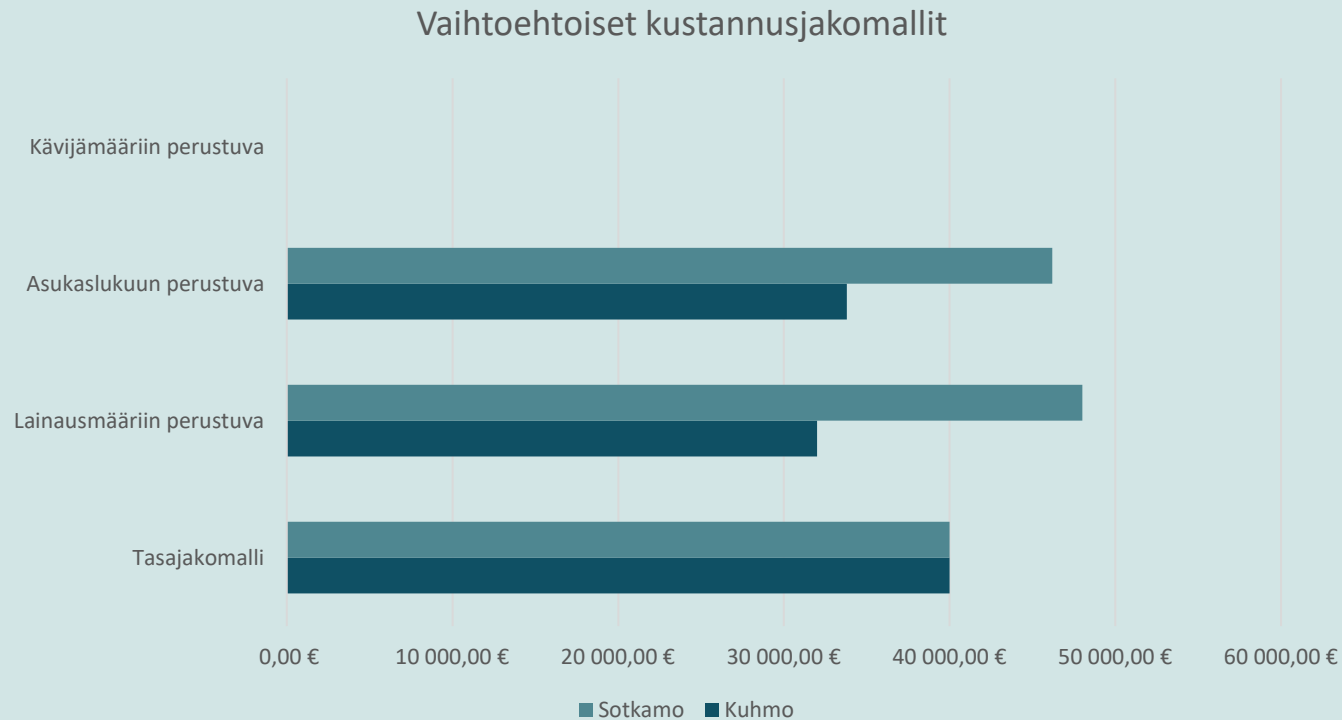
- Tiedot perustuvat Sotkamon ja Kuhmon kunnilta saatuihin vuoden 2024 tilinpäätöksen mukaisiin tietoihin. Kuhmon kirjastoauton vakuutukset on vuoden 2025 tieto.

Talousvaikutukset

	2024
Sotkamo ja Kuhmo	Kirjastoautot yhteensä
Toimintatuotot yhteensä	0
Henkilöstökulut yhteensä	-110 044
Palvelujen ostot yhteensä	-17 026
Siitä: Vakuutukset	-5 036
Siitä: Koneiden, kaluston ja laitteiden kunnossapito	-10 731
Aineet, tarvikkeet ja tavarat yhteensä	-18 391
Siitä: Poltto- ja voiteluaineet	-18 159
Muut toimintakulut	-935
Toimintakulut yhteensä	-146 396
Toimintakate	-146 396

- Tällä hetkellä kirjastoautotoiminnan kustannukset molemmissa kunnissa yhteensä ovat vajaa 150 000 euroa vuodessa.
- Mikäli kunnissa olisi yhteinen kirjastoauto mahdollistaisi se kustannusten sopeuttamista:
 - Henkilöstökulut 2 htv -> 1 htv: noin -45 000 euroa
 - Vakuutukset: Jatkossa vain yhden auton vakuuttaminen, noin -2 000 euroa.
 - Kunnossapito: Jatkossa vain yhden auton kunnossapito, noin -5 000 euroa
 - Poltto- ja voiteluaineet: Reitit yksittäistä kuntaa laajemmat, joten arviolta polttoaineiden tarve noin 75 % nykyisestä yhteenlasketusta. Arvioitu säästöpotentiaali noin -5 000 euroa.
- Laskennallinen sopeutuspotentiaali yhteensä noin 60 000 euroa.
- Jos yhteisen toiminnan kustannukset olisivat noin 90 000 euroa/v -> tasajaolla 45 000 €/kunta/v.
- Jos kustannukset jaettaisiin lainamäärien suhteessa Sotkamo 60 %/Kuhmo 40 %: Kustannukset Sotkamo 54 000 €/v ja Kuhmo 36 000 €/v.

Vaihtoehtoiset kustannusjakomallit

- Ajassa elävien muuttujien (reittiaika, kävijä- ja lainausmäärät) varaan lasketut mallit edellyttävät seuranta- ja tulonjaon muokkaamista tarpeen mukaan (ks. esim. Rantasalmen, Joroisten ja Juuan esimerkki).
- Reittiaikaan perustuva kustannustenjako muodostuu sen perusteella, miten tästä osa-alueesta päätetään kuntien välillä.
- Kävijämääriin perustuvaa kustannustenjakomallia ei ole mahdollista arvioida Kuhmon puuttuvien tilastojen vuoksi
- Mahdollista myös eriyttää yksittäisiä kulueriä, kuten:
 - Hankkimiskustannukset (ks. esim. Ruovesi ja Virrat)
 - Siivouskustannukset (ks. esim. Pello ja Ylitornio)
 - Huoltokustannukset.

FCG.

Kirjastoautopalvelun
toimintamalli –
keskeiset kysymykset ja
johtopäätökset

Keskeiset kysymykset ja johtopäätökset 1/2

Osa-alue	Keskeiset kysymykset	Johtopäätös
Hallintomalli ja sopimussuhde	- Auton omistajuus: yhteisomistus vai palvelun myynti? - Mikäli yhteisomistusmalli, niin kumman kunnan päätöksenteon alainen palvelu on? Toisen kunnan edustus päätöksenteossa? - Kumpi kunta toimii työnantajana? Kuka toimii esihenkilönä? - Yhden vai kahden kuljettajan malli ja kuljettajien sijaistaminen? - Muiden kirjastovirkailijoiden työajan allokonti? - Yhteistyöfoorumi: kokoonpano ja käsiteltävät asiat?	- Yhteistyöhön ja hallinnointiin liittyvistä asioista syytä sopia riittävän tarkkaan etukäteen (ks. liitteen sopimusluonnos). - Suositellaan yhteistyöfoorumin nimeämistä, joilla ennalta määrätty kokoussykli (ks. liitteen sopimusluonnos). - Päätettävä lisäksi kumman kunnan päätöksenteon alaisuuteen toiminta sijoitetaan. - Yhden kuljettajan malli on toiminnan sopeuttamisen kannalta oleellinen tekijä. Mikäli kahden kuljettajan malli, niin syytä huomioida työajan tehokas käyttö mm. muissa kirjastopalveluissa.
Kustannusten jakautuminen kuntien välillä	- Yhteisen kirjastoautopalvelun talousvaikutukset? (ks. luku 5) - Kustannustenjakomallin eri skenaariot: kävijämäärään, lainausmäärään, reittiaikaan, asukaslukuun tai tasajakoon perustuva? (ks. luku 5) - Kustannustenjaon erityiskysymykset: esim. auton huolto ja siivous, kokoelman täydentäminen, halliin liittyvät kustannukset? - Poikkeusolojen kustannusjako (auton rikkoutuminen jne.)?	- Eri mallien hyödyntämisellä on luonnollisesti vaikutuksia kustannusten jakautumiseen kuntien välillä, mikä syytä huomioida päätöksenteossa. - Kuntien yhteistoiminta kirjastoauton osalta mahdollistaa molemmille kunnille nykyistä alhaisemmat kirjastoautotoiminnan kustannukset käytettiin mitä jakomallia tahansa. Kunnat joutuvat kuitenkin samalla vähentämään tarjoamansa palvelun määrää.

Keskeiset kysymykset ja johtopäätökset 2/2

Osa-alue	Keskeiset kysymykset	Johtopäätös
Kokoelma, palvelut ja reitit	- Kokoelma: omistajuus, kokoelman vaihtoon liittyvät käytänteet, kokoelman hankkiminen? - Ei yhteistä seutukirjastoa, jolloin vaihtoehtoja: - Kokoelma vaihdetaan reittien välillä - Kirjastoautolla oma kokoelma - Kirja pitää palauttaa oman kunnan kirjastoon - Kirja palautetaan aina kirjastoautoon - Edellisten vaihtoehtojen yhdistelmä? - Reittiajan jakautuminen kuntien välillä? - Palveluvalikoiman laajuus? - Mahdolliset käyttäjäprofiilien erot kuntien välillä? - Kuljettajien siirtymät kuntien välillä? - Yhteistyön vaikutus palvelun määrään kummassakin kunnassa? - Yhteistyö ainoastaan valittujen reittien osalta?	- Nykytilassa sekä Kuhmon kaupungin että Sotkamon kunnan kirjastoautopalvelun fokus on melko pitkälti peruspalveluissa. Kirjastoautopalvelun käyttäjäprofiileissakaan ei ole suurta eroa kuntien välillä. - Tämä tasoittanee tietä yhteistyölle, mikäli halutaan pidättäytyä nykyisessä palveluvalikoimassa. - Toki palveluvalikoimaa ja kohderyhmää on mahdollista tarkastella uudestaan esim. käsillä olevan selvityksen tulokset huomioiden (ks. esim. kuntalaiskyselyn vastauksissa esille nousevat kuntalaisten ja organisaatioiden toiveet) - Yhteistyö kirjastoautopalvelun saralla turvaa palvelun järjestämisen sovituksi ajaksi, mutta väistämättä vähentää molempien kuntien kuntalaisten käytettävissä olevaa palvelun määrää, mikä on syytä huomioida päätöksenteossa. - On mahdollista sopia myös ratkaisusta, jossa yhteinen kirjastoautopalvelu ei kattaisi molempien kuntien reittejä kokonaisuudessaan (esim. Kuhmon pohjoisosat). Tällöin toki syytä pohtia vaihtoehtoisia kirjastoautopalvelujen järjestämistapoja ko. katvealueelle.
Kirjastoautotoiminnan muut vastuut kuntien välillä	- Kirjastoauton asemapaikka? - Huolto- ja siivousvastuut? (vastuut pienemmistä vs. isommista huolloista, ylläpitosiivous vs. pienemmät siivoukset) - Tilastointi- ja raportointivastuut?	Yhteistyömallissa syytä huomioida mm. tilastointi- ja raportointivastuiden jakautuminen kuntien välillä (OKM:n suuntaan tulee näyttäytyä yhtenä kirjastoautona, joten vastuu ainoastaan jommallakummalla kunnalla).
Muuta huomioitavaa	- Tulevaan varautuminen? - Nykyisen kirjastoauton käyttöikä? Mikä vaikutus yhteistyöllä ja reittien laajentamisella?	Tehtäessä päätöstä yhteistyön käynnistämisestä on syytä pohtia myös tulevaa: miten toimitaan, kun kirjastoauto sopimuskauden aikana tai jollain aikavälillä joudutaan väistämättä uusimaan, ja mitkä mahdollisuudet avustuksen saamiseen ovat.

FCG.

Liitteet

Liitteet

- Liite 1 Kuhmon kuntalaiskyselyn tulokset
- Liite 2 Kuhmon organisaatiokyselyn tulokset
- Liite 3 Sotkamon kuntalaiskyselyn tulokset
- Liite 4 Sotkamon organisaatiokyselyn tulokset
- Liite 5 Luonnos kirjastoautotoiminnan yhteistyösopimukseksi

Lisätietoja asiantuntijoiltamme

Raila Oksanen

Johtava konsultti
Puh. 050 439 5619
raila.oksanen@fcg.fi

Tuomas Riihivaara

Johtava asiantuntija
Puh. 050 350 4632
tuomas.riihivaara@fcg.fi

Eriikka Saastamoinen

Johtava asiantuntija
Puh. 040 592 9937
erikka.saastamoinen@fcg.fi

FCG.

Kiitos!

www.fcg.fi